

Eenmalige pensioenuitkering voorziet in behoefte

Uit een enquête onder oudere pensioendeelnemers blijkt dat er behoefte is aan een eenmalige uitkering bij pensionering – een regeling die in veel Europese landen al bestaat. Met name deelnemers met lagere pensioeninkomens, slechte gezondheidsstatus en met kinderen hebben een voorkeur voor een eenmalige uitkering. Door deze optie toe te voegen aan de bestaande mogelijkheden kunnen deelnemers hun pensioen beter afstemmen op hun persoonlijke situatie.

MERLE WILLEMSSEN
Corporate trainee bij
PGGM

NIELS KORTLEVE
Innovatiemanager
bij PGGM

Staatssecretaris Klijnsma van Sociale Zaken en Werkgelegenheid stelt dat er een groeiende behoefte is aan een op maat gesneden pensioen (Ministerie SZW, 2015). Zo blijkt uit onderzoek van Koenen (2014) dat de meerderheid van de Nederlanders meer keuze zou willen ten aanzien van de pensioenuitkering. De voornaamste reden is dat dit meer mogelijkheden biedt het pensioen aan te laten sluiten op de persoonlijke situatie.

Momenteel is er in Nederland een beperkt aantal flexibele opties beschikbaar bij pensionering (kader 1). Ondanks de behoefte aan meer keuze, maakt een minderheid van de deelnemers gebruik van deze mogelijkheden – in 2015 vervoegde iets minder dan een op drie deelnemers het ouderdompensioen of gebruikte de hoog-laagconstructie; deeltijdpensioen en uitstellen van het pensioen na de AOW-leeftijd deden deelnemers veel beperkter (Kortleve en Willemsen, 2016). Een mogelijke verklaring is dat de beschikbare opties onvoldoende aansluiten op de behoeftes. Niettemin kozen deelnemers in de afgelopen jaren steeds vaker voor een flexibele optie – het gebruik van de hoog-laagconstructie is in 2015 bijvoorbeeld driemaal zo hoog als in 2010.

Nederlandse deelnemers krijgen hun opgebouwde pensioen in de tweede pijler uitgekeerd als een annuïteit, een maandelijkse uitkering. Een optie om meer flexibiliteit te introduceren is om deelnemers de mogelijkheid te bieden om (een gedeelte van) het opgebouwde pensioen eenmalig uitgekeerd te krijgen op de pensioendatum. Met uitzondering van Nederland, Zweden en Noorwegen is dit in heel

Europa gebruikelijk (EIOPA, 2014). De Pensioenfederatie pleit voor de introductie van een eenmalige uitkering omdat dit zou voldoen aan de behoefte aan meer flexibiliteit (Pensioenfederatie, 2015). Maar naar de omvang van de behoefte aan een eenmalige uitkering is nog geen onderzoek gedaan. En om deze behoefte te kunnen duiden, is daarbij ook de vraag welke deelnemers een voorkeur hebben voor een eenmalige uitkering.

VOOR- EN NADELEN VAN EENMALIGE UITKERING

In vergelijking tot in veel andere landen hebben Nederlandse deelnemers beperkte keuze wat betreft de uitkering van hun tweedepijlerpensioen (Lever *et al.*, 2015). Onderzoek uit andere landen laat zien dat mensen de flexibiliteit van een eenmalige uitkering op pensioendatum positief waarderen, omdat ze daardoor hun pensioen beter kunnen afstemmen op hun behoeften (Rocha en Vittas, 2010). Brown en Nijman (2011) stellen dat de huidige verplichte uitkering in de vorm van een annuïteit mogelijk welvaartverlagend is voor veel deelnemers. Direr (2010) geeft aan dat begrensde (eenmalige) uitkeringen bijdragen aan betere consumptieverspreiding voor deelnemers over hun levensloop met beperkte selectie-effecten, want ze hebben zelf baat bij de mogelijkheid zonder dat het collectief er wezenlijk nadeel van heeft.

Bestaande flexibiliteit bij pensionering

KADER 1

In Nederland zijn al enkele keuzemogelijkheden beschikbaar bij pensionering:

- Het vervoegen of uitstellen van het pensioen: maximaal vijf jaar ten opzichte van de AOW-gerechtigde leeftijd.
- Deeltijdpensioen: deelnemers kunnen voor een deel blijven werken en voor het andere deel met pensioen gaan.
- Hoog-laagconstructie (en laag-hoogconstructie): deelnemers kunnen maximaal tien jaar een hoge (lage) uitkering ontvangen en vervolgens een lage (hoge) uitkering. Het lage pensioen moet ten minste 75 procent van het hoge pensioen zijn.
- Uitrustmogelijkheden partnerpensioen: deelnemers kunnen zowel een gedeelte van hun ouderdompensioen uitruilen voor een hoger partnerpensioen als omgekeerd.

Het belangrijkste nadeel van de eenmalige uitkering is dat mensen het risico lopen te weinig pensioen over te houden en daardoor een beroep moeten doen op collectieve middelen. De mogelijkheid dat gepensioneerden hun eenmalige uitkering te snel spenderen is reëel (Barr en Diamond, 2008). Er zijn verschillende gedragseffecten waardoor individuen suboptimale keuzes maken: mensen tonen uitstelgedrag, geven meer gewicht aan de huidige situatie en hebben gebrek aan zelfbeheersing en wilskracht (Delzen, 2014). Ook Rocha en Vittas (2010) argumenteren dat wanneer er geen beperkingen zijn op het op te nemen bedrag (zoals bijvoorbeeld het geval is in Australië, Zwitserland en het Verenigd Koninkrijk), gepensioneerden het risico lopen om vroegtijdig hun pensioenkapitaal gespendeerd te hebben. Dit kan vervolgens leiden tot een significante daling van de levensstandaard.

EEN ENQUÊTE

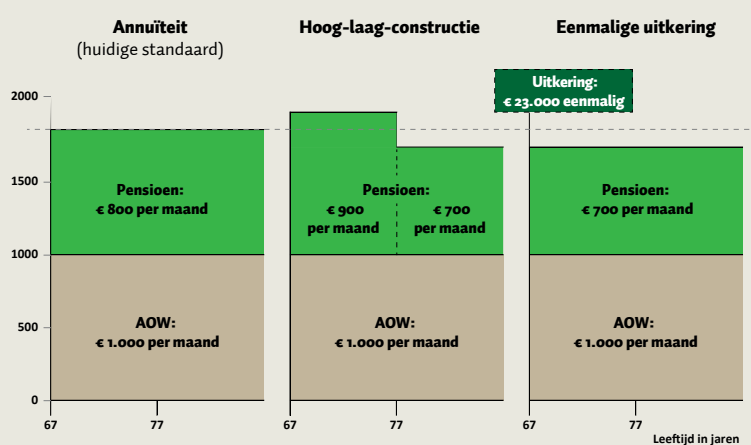
Een enquête onder 14.425 pensioendeelnemers net onder (1952 als geboortjaar) of net boven (1948) de reguliere pensioengerechtigde leeftijd biedt inzicht in de voorkeur van oudere pensioendeelnemers voor een eenmalige uitkering. Ze kregen verschillende, actuariel gelijkwaardige uitkeringsmogelijkheden voorgelegd (figuur 1): ten eerste een gelijkblijvende levenslange uitkering, ten tweede eerst een hogere en daarna een lagere levenslange uitkering (hoog-laagconstructie) en ten derde een eenmalige uitkering op pensioendatum in combinatie met een levenslange lagere uitkering (laag-laagconstructie). Daarbij is de derde optie technisch gezien een variant op de hoog-laagconstructie (Cordewener *et al.*, 2015). Deelnemers zouden met deze optie ongeveer vijftien procent van het opgebouwde pensioenvermogen kunnen laten uitkeren. Omwille van eenvoud en begrijpelijkheid zijn varianten met een deeltijd-pensioen buiten beschouwing gelaten, omdat in essentie de keuze tussen de drie getoonde varianten dan niet verschilt. Door de voorkeuren af te zetten tegen persoonskenmerken als gezondheid, inkomen en het hebben van kinderen is het mogelijk meer inzicht te krijgen in de redenen achter een bepaalde keuze. De respons was 12,1 procent ($N = 1744$), wat in deelsamples voldoende waarnemingen oplevert om betrouwbare uitspraken te doen over de significantie van de resultaten.

DE RESULTATEN

Uit de enquête blijkt dat er een substantiële behoefte is aan een eenmalige uitkering: in de gehele populatie kiest dertig procent van de deelnemers daarvoor. Dat is iets hoger dan de behoefte aan de hoog-laagconstructie (26 procent); een ruime meerderheid wil dus een flexibele uitkering (tabel 1). Dit komt overeen met de bevindingen van Bockweg *et al.* (2016), die bij een onderzoek naar verschillende hoogtes van eenmalige uitkeringen (5 tot 20 procent van het pensioenvermogen) vinden dat 58 procent van de ondervraagde oudere pensioendeelnemers een eenmalige uitkering wil. Zij hebben het alleen niet vergeleken met de hoog-laagconstructie.

De voorkeur voor een eenmalige uitkering blijkt afhankelijk van verschillende achtergrondkenmerken. Ten eerste blijkt dat de voorkeur voor een eenmalige uitkering afneemt met de hoogte van het pensioeninkomen. Zo geeft 35 procent van de deelnemers met een laag inkomen aan dat zij een voorkeur hebben voor de eenmalige uitkering, terwijl maar 25 procent van de deelnemers met een hoog inkomen voor deze optie kiest. Deelnemers met lage inkomens geven als voornaamste reden (38 procent) dat ze behoefte hebben aan liquiditeit, wat conform de literatuur is (Rocha en Vittas, 2010; Brown en Nijman, 2011). Daarnaast motiveren zij hun voorkeur voor een eenmalige uitkering uit voorzorg. Zo stelt een deelnemer: "Dat lijkt me prettig als reserve te hebben en toch een pensioen krijgen ter aanvulling van de AOW." Deze bevindingen benadrukken de behoefte om een eenmalige uitkering te introduceren. Ten tweede prefereren deelnemers met kinderen vaker de eenmalige uitkering, terwijl deelnemers zonder kinderen vaker kiezen voor de annuïteit. Deze uitkomsten komen overeen met verschillende onderzoeken. Brown en Nijman (2011) stellen dat het aantrekkelijk is om het pen-

Voorbeeldweergave van getoonde uitkeringsmogelijkheden **FIGUUR 1**

Bron: PGGM

Voorkeur naar achtergrondkenmerken, in procenten¹ **TABEL 1**

		Voorkeur		
		Annuïteit	Hoog-laagconstructie	Eenmalige uitkering
Inkomen	Laag	41	25	35
	Midden	42	26	32
	Hoog	48	27	25
	Significantie ¹	***		***
Kinderen	Ja	41	27	32
	Nee	53	24	23
	Significantie ¹	***		***
Gezondheid	Slecht	38	28	34
	Redelijk	40	28	32
	Goed	46	26	29
	Significantie ¹	**		
Gepensioneerd	Ja	51	22	28
	Nee	38	31	31
	Significantie ¹	***	***	
Totale populatie		44	26	30

¹ Significantie van onderling verschil binnen de gehele categorie
 / Significat op respectievelijk vijf- en eenprocentniveau

Bron: PGGM

sioen slechts gedeeltelijk te annuïtiseren als men liquiditeit wil en een erfenismotief heeft. Ten derde prefereren deelnemers met een slechte gezondheid significant minder vaak het annuïtaire uitkering – en dus vaker voor een flexibeler pensioen (eenmalige uitkering of hoog-laagconstructie) – dan deelnemers met een goede gezondheid. Deelnemers met een slechtere gezondheid hebben een lagere levensverwachting, waardoor pensioen eerder laten uitkeren voor hen een hogere economische waarde heeft. Ook hier kiezen deelnemers dus rationeel.

Verder blijken deelnemers die ontevreden zijn met de huidige flexibiliteit een veel sterkere voorkeur te hebben voor een eenmalige uitkering dan tevreden deelnemers (45 procent versus 24 procent). Dit onderstreept – in combinatie met de aangegeven voorkeuren – dat een eenmalige uitkering ervoor kan zorgen dat deelnemers een hoger nut aan hun pensioen kunnen ontleen. Met name deelnemers met lagere inkomens zijn vaker ontevreden; zij geven aan meer behoefte te hebben aan een eenmalige uitkering en invoering daarvan kan hun tevredenheid doen stijgen.

CONCLUSIES

Een enquête onder oudere pensioendeelnemers bevestigt de behoefte aan een eenmalige uitkering, afgezet tegen de annuïteit en de hoog-laagconstructie. Deelnemers met een lager pensioeninkomen, met kinderen en een slechtere gezondheid hebben vaker een voorkeur voor een eenmalige uitkering. Een eenmalige uitkering kan voorzien in de behoefte aan liquiditeit, verzorgsmotieven, nalatenschap en zorgbehoeften. Bovendien is het aannemelijk dat de tevredenheid van deelnemers over hun pensioenuitkering hoger wordt, omdat deze keuze beter aansluit op hun individuele voorkeuren en behoeften.

Een eenmalige uitkering valt binnen de huidige wettelijke kaders vorm te geven als een variant op de hoog-laagconstructie. Het hoge minus het lage bedrag kan men dan eenmalig opnemen bij pensionering (actuaireel neutraal berekend): dit komt overeen met een eenmalige uitkering van ongeveer vijftien procent van het opgebouwde pensioenvermogen. De (lage) maandelijkse uitkering van de hoog-laagconstructie ligt op een maatschappelijk geaccepteerd niveau. Het begrenzen van de eenmalige uitkering voorkomt dat deelnemers een te laag pensioeninkomen krijgen en een groter beroep op collectieve middelen doen. Er is een beperkt risico dat men zich onttrekt aan de solidariteit met langlevenden (selectierisico), wat vergelijkbaar is met het selectierisico van de hoog-laagconstructie. De combinatie van een annuïteit en liquiditeit geeft deelnemers meer mogelijkheden om hun pensioen aan te passen

aan hun persoonlijke behoeften en situatie en biedt hun tegelijkertijd nog steeds een levenslange inkomensstroom.

Verder zijn er nog enkele andere randvoorwaarden. Zo moeten deelnemers geen gebruik kunnen maken van zowel een eenmalige uitkering van vijftien procent als de hoog-laagconstructie, geen cumulatie dus, om de maatschappelijk geaccepteerde ondergrens van de hoog-laagconstructie te waarborgen. Door de eenmalige uitkering alleen toe te staan bij pensionering, voorkomen we dat deelnemers te weinig pensioen opbouwen. Bij de vormgeving van een eenmalige uitkering moeten we ook rekening houden met fiscale consequenties. Zo kunnen deelnemers meer belasting gaan betalen doordat ze in een hoger marginaal belastingtarief komen. Dit kunnen we voorkomen door de eenmalige uitkering te belasten tegen het huidige marginale tarief. Al deze issues kunnen we al binnen het huidige pensioenstelsel regelen; de invoering van een eenmalige uitkering bij pensionering hoeft dus niet te wachten op een nieuw pensioenstelsel.

LITERATUUR

- Barr, N. en P. Diamond (2008) *Reforming pensions. Principles and policy choices*. Oxford: Oxford University Press.
- Bockweg, C., E. Ponds, O. Steenbeek en J. Vonken (2016) *Framing and Pension Annuities*. Artikel op www.netspar.nl.
- Brown, J.R. en T. Nijman (2011) Opportunities for improving pension wealth decumulation in the Netherlands. *Netspar Discussion Paper*, 1.
- Cordewener, F.P.L., C.E. Kortleve, E.H. Rebers en S.J. Vos (2015) Eenmalige uitkering bij pensionering faciliteren. *Tijdschrift voor Pensioen Vraagstukken*, 38(5), 18–22.
- Delsen, L. (2014) Keuzemogelijkheden binnen en tussen pensioenregelingen: niet voor elk wat wils. *Netspar Discussion Paper*, 12.
- Direr, A. (2010) Flexible life annuities. *Journal of Public Economic Theory*, 12(1), 43–55.
- EIOPA (2014) EIOPA's fact finding report on decumulation phase practices. *EIOPA Rapport*, BoS-14/193.
- Koenen, B.T. (2014) *Issue monitor 2014 pensioenen*. Amsterdam: Veldkamp.
- Kortleve, C.E. en M.T.M. Willemsen (2016) Behoeft aan meer flexibiliteit bij pensionering. *Tijdschrift voor Pensioenvraagstukken*. Te verschijnen.
- Lever, M., E. Ponds, R. Cox, en M. Carcía Huitrón (2015) Internationale vergelijking van kapitaalgedekte pensioenstelsels. *Netspar Brief*, 3.
- Ministerie SZW (2015) *Hoofddijnen van een toekomstbestendig pensioenstelsel*. 2015-0000167904.
- Pensioenfederatie (2015) *Op pensioendatum deel pensioenvermogen ineens*. Artikel op www.pensioenfederatie.nl.
- Rocha, R.D.R. en D. Vitas (2010) Designing the payout phase of pension systems: policy issues, constraints and options. *World Bank Policy Research Working Paper Series*, 5280.

In het kort

- ▶ Een derde van de oudere pensioendeelnemers verkiest een eenmalige uitkering bij pensionering boven andere opties
- ▶ Een eenmalige uitkering kan voorzien in de behoefte aan liquiditeit, nalatenschap en zorg
- ▶ Binnen de huidige regels valt de eenmalige uitkering vorm te geven als variant op de hoog-laagconstructie